

Adriana Politaj

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

SYTUACJA KOBIET NA UNIJNYM RYNKU PRACY – DIAGNOZA STANU

1. Wstęp

Proces dostosowania gospodarki polskiej pod koniec lat 90. do wymogów rynkowych znacznie zmienił sytuację na rynku pracy. Zmniejszył się popyt na pracę, nastąpiły zmiany w strukturze ludności pracującej i pojawiło się masowe bezrobocie. Odejście od polityki gwarantowania pełnego zatrudnienia zmieniło życie wielu osób, a narastające bezrobocie okazało się najbardziej dotkliwym problemem społeczno-gospodarczym kraju.

Pracę ludzką uważa się we współczesnym społeczeństwie za najważniejszy czynnik rozwoju gospodarczego i społecznego, a niewykorzystane zasoby pracy – za marnotrawstwo z punktu widzenia tworzenia produktu krajowego i dochodu narodowego. Praca jest podstawą utrzymania, wyznacza pozycję jednostek w społeczeństwie, daje poczucie własnej wartości i stanowi istotny czynnik integracji społecznej [Kolaczek, 2006, s. 115]. Zatem świadomość roli, jaką odgrywa dla sytuacji gospodarczej kraju przedsiębiorczość jego mieszkańców, jest powszechna i to nie tylko w krajach wysoko rozwiniętych. Powszechny jest też pogląd, iż te grupy społeczne, które cechuje mała aktywność gospodarcza, należy aktywizować przy użyciu indywidualnych instrumentów. Do takich grup w szczególności sposób narażonych na wykluczenie społeczne i ekonomiczne zaliczane są kobiety.

2. Rynek pracy w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej

W roku 2004, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej, bilans otwarcia w odniesieniu do ogólnej sytuacji na rynku pracy nie był imponujący. Polska pod wieloma względami plasowała się na szarym końcu w statystykach opisujących rynek pracy. Co prawda, liczba pracujących Polaków w latach 2004-2006 systematycznie rosła – w roku, w którym Polska została członkiem Unii Europejskiej, pracowało 14 058 tys. osób i w ciągu kolejnych dwóch lat zwiększyła się

o 853 tys. osób – jednak ciągle przeciętnie większy odsetek ludności Polski był pozbawiony pracy (tab. 1). Nie miało to jednak takiego samego przełożenia na współczynnik aktywności zawodowej. W analizowanym okresie współczynnik ten zmniejszył się z poziomu 54,9 do 54,1%. Wskaźnik zatrudnienia zwiększył się w latach 2004-2006, jednakże daleki był od wielkości uzyskiwanych przez inne kraje członkowskie. W roku 2004 wskaźnik zatrudnienia w Polsce osiągnął bardzo niski poziom – 45,1% i był wyraźnie niższy od średniego wskaźnika pozostałych 25 krajów członkowskich Unii Europejskiej (63,3%) [*Europe In Figure...*]. Wynik taki plasował Polskę pod tym względem na ostatnim miejscu pośród 25 krajów unijnych¹.

Tabela 1. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w Polsce w latach 2004-2006

Lata	Ogółem ludność w wieku 15 lat i więcej	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia
		pracujący	bezrobotni	razem			
		w tys. osób					
2004	31 196	14 058	3081	17 139	14 057	54,9	45,1
2005	31 334	14 390	2893	17 283	14 051	55,2	45,9
2006	31 381	14 911	2076	16 987	14 394	54,1	47,5

Źródło: *Aktywność ekonomiczna ludności Polski w IV kwartale 2006 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2007, s. 46.

Żaden z krajów członkowskich nie miał tak wysokiej stopy bezrobocia jak Polska. W 2004 r. średnia stopa bezrobocia pośród ludności w wieku 15 lat i więcej w Unii Europejskiej (mierzona w odniesieniu do 15 i 25 krajów) wynosiła odpowiednio: 8 i 9% (tab. 2). W Polsce wynosiła ona aż 19% i była dwukrotnie większa niż przeciętna w Unii Europejskiej.

W ciągu dwóch kolejnych lat członkostwa odsetek osób bezrobotnych z grona aktywnych zawodowo Polaków wyraźnie zmalał do poziomu 13,8% w końcu roku 2006, co było znakomitym wynikiem na skalę całej Unii. Zbliżonym osiągnięciem mogły poszczycić się tylko Litwa i Słowacja. Stąd można wnioskować, że przystąpienie do Unii Europejskiej stało się podstawą do obniżenia bezrobocia. Tak się stało w przypadku większości krajów przyjętych w 2004 r. z wyjątkiem Węgier.

Sytuacja na polskim rynku pracy w latach 2004-2006 różniła się pod wieloma względami od sytuacji na unijnym rynku pracy. Jednak podobna wydawała się trudna sytuacja kobiet na tym rynku.

¹ Nie ujęto krajów przyjętych do Unii w 2007 r., tj. Bułgarii i Rumunii.

Tabela 2. Stopa bezrobocia w krajach członkowskich w latach 2004-2006
(stan w końcu roku)

Kraje	Stopa bezrobocia ogółem		
	lata		
	2004	2005	2006
UE (25 krajów)	9,0	8,7	7,9
UE (15 krajów)	8,0	7,9	7,4
Belgia	8,4	8,4	8,2
Czechy	8,3	7,9	7,1
Dania	5,5	4,8	3,9
Niemcy	9,5	9,5	8,4
Estonia	9,7	7,9	5,9
Irlandia	4,5	4,3	4,4
Grecja	10,5	9,8	8,9
Hiszpania	10,6	9,2	8,5
Francja	9,6	9,7	9,4
Włochy	8,0	7,7	6,8
Cypr	4,6	5,2	4,7
Łotwa	10,4	8,9	6,8
Litwa	11,4	8,3	5,6
Luksemburg	5,1	4,5	4,7
Węgry	6,1	7,2	7,5
Malta	7,4	7,3	7,3
Holandia	4,6	4,7	3,9
Austria	4,8	5,2	4,8
Polska	19,0	17,7	13,8
Portugalia	6,7	7,6	7,7
Słowenia	6,3	6,5	6,0
Słowacja	18,2	16,3	13,4
Finlandia	8,8	8,4	7,7
Szwecja	6,3	7,4 ^(b)	7,0
Wielka Brytania	4,7	4,8	5,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Europe In Figure – Eurostat Yearbook 2006-2007*, s. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page>.

3. Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w Polsce i Unii Europejskiej w latach 2004-2006

Według przeprowadzonego w roku 2002 Narodowego Spisu Powszechnego [*Raport z wyników Narodowego Spisu...*, 2004], na ok. 20 mln kobiet w Polsce przypada ponad 18,5 mln mężczyzn. Przeciętna długość życia kobiety jest średnio o ponad 8 lat dłuższa niż mężczyzny (statystyczny Polak dożywa 70,7 lat, statystyczna Polka – 79,2 roku). Długość życia Polek zbliża się do średniej europejskiej (81,1 roku), natomiast Polacy żyją znacznie krócej niż przeciętny Europejczyk (74,8 lat).

Polki są lepiej wykształcone, częściej niż Polacy mają wykształcenie wyższe i średnie. Radykalnie spadła liczba kobiet z wykształceniem podstawowym. Obecnie Polki chętniej niż dawniej wybierają bardziej „męskie” kierunki studiów: techniczne, rolnicze, medyczne. Są „głowami” aż 40% gospodarstw domowych, co oznacza, że albo decydują o wydatkach w rodzinie, albo ich zarobki są najwyższe [Raport pt. „Diagnoza...”, 2006, s. 18-19; www.stat.gov.pl]. Pomimo tych cech sytuacja kobiet na rynku pracy jest znacznie gorsza niż mężczyzn. Głównym problemem jest mniejszy odsetek kobiet pracujących i wyższe ich bezrobocie.

Tabela 3. Wskaźnik zatrudnienia kobiet i mężczyzn w wieku 15 lat i więcej w krajach Unii Europejskiej w latach 2004-2006

Kraje	Kobiety			Mężczyźni		
	lata			lata		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006
EU (25 krajów)	55,7	56,3	57,3	70,9	71,3	72,0
UE (15 krajów)	56,8	57,4	58,4	72,7	72,9	73,5
Belgia	52,6	53,8	54,0	67,9	68,3	67,9
Czechy	56,0	56,3	56,8	72,3	73,3	73,7
Dania	71,6	71,9	73,4	79,7	79,8	81,2
Niemcy	59,2	59,6	61,5	70,8	71,3	72,8
Estonia	60,0	62,1	65,3	66,4	67,0	71,0
Irlandia	56,5	58,3	59,3	75,9	76,9	77,7
Grecja	45,2	46,1	47,4	73,7	74,2	74,6
Hiszpania	48,3	51,2	53,2	73,8	75,2	76,1
Francja	57,4	57,6	57,7	68,9	68,8	68,5
Włochy	45,2	45,3	46,3	70,1	69,9	70,5
Cypr	58,7	58,4	60,3	79,8	79,2	79,4
Łotwa	58,5	59,3	62,4	66,4	67,6	70,4
Litwa	57,8	59,4	61,0	64,7	66,1	66,3
Luksemburg	51,9	53,7	54,6	72,8	73,3	72,6
Węgry	50,7	51,0	51,1	63,1	63,1	63,8
Malta	32,7	33,7	34,9	75,1	73,8	74,5
Holandia	65,8	66,4	67,7	80,2	79,9	80,9
Austria	60,7	62,0	63,5	74,9	75,4	76,9
Polska	46,2	46,8	48,2	57,2	58,9	60,9
Portugalia	61,7	61,7	62,0	74,2	73,4	73,9
Słowenia	60,5	61,3	61,8	70,0	70,4	71,1
Słowacja	50,9	50,9	51,9	63,2	64,6	67,0
Finlandia	65,6	66,5	67,3	69,7	70,3	71,4
Szwecja	70,5	70,4	70,7	73,6	74,4	75,5
Wielka Brytania	65,6	65,9	65,8	77,8	77,6	77,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Europe In Figure – Eurostat Yearbook 2006-2007*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page>.

W latach 2004-2006 we wszystkich krajach członkowskich zdecydowanie mniejszy odsetek kobiet w wieku 15 lat i więcej miał pracę. Średni wskaźnik zatrudnienia kobiet w UE liczony dla 25 krajów zawierał się w przedziale od 55,7% w 2004 r. do 57,3% w roku 2006. W tym samym okresie wskaźnik zatrudnienia dla mężczyzn był zdecydowanie wyższy i wynosił od 70,9% w 2004 r. do 72,0% w 2006 r. (tab. 3).

Tabela 4. Stopa bezrobocia kobiet i mężczyzn w wieku 15 lat i więcej w krajach Unii Europejskiej w latach 2004-2006

Kraje	Stopa bezrobocia ogółem			Stopa bezrobocia mężczyzn			Stopa bezrobocia kobiet		
	lata			lata			lata		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
UE (25 krajów)	9,0	8,7	7,9	8,1	7,9	7,1	10,2	9,8	9,0
UE (15 krajów)	8,0	7,9	7,4	7,1	7,0	6,5	9,2	8,9	8,4
Belgia	8,4	8,4	8,2	7,5	7,6	7,4	9,5	9,5	9,3
Czechy	8,3	7,9	7,1	7,1	6,5	5,8	9,9	9,8	8,8
Dania	5,5	4,8	3,9	5,1	4,4	3,3	6,0	5,3	4,5
Niemcy	9,5	9,5	8,4	8,7	8,8	7,7	10,5	10,3	9,2
Estonia	9,7	7,9	5,9	10,4	8,8	6,2	8,9	7,1	5,6
Irlandia	4,5	4,3	4,4	4,9	4,6	4,6	4,1	4,0	4,1
Grecja	10,5	9,8	8,9	6,6	6,1	5,6	16,2	15,3	13,6
Hiszpania	10,6	9,2	8,5	8,0	7,0	6,3	14,3	12,2	11,6
Francja	9,6	9,7	9,4	8,8	8,8	8,6	10,6	10,7	10,4
Włochy	8,0	7,7	6,8	6,4	6,2	5,4	10,5	10,1	8,8
Cypr	4,6	5,2	4,7	3,6	4,3	4,1	6,0	6,5	5,5
Łotwa	10,4	8,9	6,8	10,6	9,1	7,4	10,2	8,7	6,2
Litwa	11,4	8,3	5,6	11,0	8,2	5,8	11,8	8,3	5,4
Luksemburg	5,1	4,5	4,7	3,7	3,5	3,5	7,1	5,8	6,2
Węgry	6,1	7,2	7,5	6,1	7,0	7,2	6,1	7,4	7,8
Malta	7,4	7,3	7,3	6,6	6,5	6,5	9,0	9,0	9,1
Holandia	4,6	4,7	3,9	4,3	4,4	3,5	4,8	5,1	4,4
Austria	4,8	5,2	4,8	4,4	4,9	4,4	5,3	5,5	5,2
Polska	19,0	17,7	13,8	18,2	16,6	13,0	19,9	19,1	14,9
Portugalia	6,7	7,6	7,7	5,8	6,7	6,5	7,6	8,7	9,0
Słowenia	6,3	6,5	6,0	5,8	6,1	4,9	6,8	7,0	7,2
Słowacja	18,2	16,3	13,4	17,4	15,5	12,3	19,2	17,2	14,7
Finlandia	8,8	8,4	7,7	8,7	8,2	7,4	8,9	8,6	8,1
Szwecja	6,3	7,4	7,0	6,5	7,4	6,9	6,1	7,3	7,1
Wielka Brytania	4,7	4,8	5,3	5,0	5,1	5,7	4,2	4,3	4,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Europe In Figure – Eurostat Yearbook 2006-2007*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page>.

Sytuacja kobiet na polskim rynku pracy odpowiadała sytuacji obserwowanej w całej UE. Różnica polegała na znacznie niższym od przeciętnego w UE poziomie zatrudnienia (dotyczy to zarówno mężczyzn, jak i kobiet). O ile bowiem w UE w 2006 r. pracowało 57,3% aktywnych zawodowo kobiet i 72% aktywnych zawodowo mężczyzn, o tyle w Polsce było to 48,2% kobiet i 60,9% mężczyzn.

Takie różnice w skali zatrudnienia kobiet i mężczyzn w Polsce i Unii Europejskiej sugerują występowanie większego niż przeciętnie w krajach członkowskich bezrobocia w obu tych subpopulacjach. Przy czym bardzo niski odsetek zatrudnienia kobiet sugeruje ich wyższe bezrobocie.

Taka teza znajduje potwierdzenie w rzeczywistości. W tabeli 4 przedstawiono dane wskazujące na stopę bezrobocia kobiet i mężczyzn w Unii Europejskiej i Polsce w latach 2004-2006. Według tych danych, np. w 2006 r. w państwach członkowskich (25 krajów) stopa bezrobocia kobiet była w zdecydowanej większości krajów wyższa niż mężczyzn i wynosiła średnio 9% (wśród mężczyzn 7,1%). Wyjątek stanowiły kraje z południa Europy, takie jak: Grecja, Hiszpania i Włochy oraz kraje z północy Europy – Estonia, Litwa, Łotwa, w których odsetek bezrobotnych mężczyzn był większy niż bezrobotnych kobiet.

W Polsce odsetek kobiet pozbawionych zatrudnienia w 2006 r. wynosił 14,9% i w okresie od przyjęcia Polski do Unii Europejskiej uległ obniżeniu o 5%. W tym samym okresie odsetek bezrobotnych mężczyzn obniżył się o 5,2%. Zatem spadek bezrobocia wśród mężczyzn był w niewielkim stopniu większy niż spadek bezrobocia kobiet.

4. Podsumowanie

Problem bezrobocia wśród kobiet jest powszechnie znany i od początku transformacji gospodarki polskiej towarzyszy tym przemianom. Większy odsetek kobiet bezrobotnych niż bezrobotnych mężczyzn spośród wszystkich osób aktywnych zawodowo to typowy obraz zakodowany w pamięci od 1989 r. Pod tym względem Polska jako kraj członkowski Unii Europejskiej od 2004 r. niczym nie różni się od pozostałych krajów członkowskich. Podobna sytuacja występuje bowiem w znacznej części krajów Unii Europejskiej.

O zdecydowanie mniejszej aktywności zawodowej kobiet niż mężczyzn decyduje wiele czynników. Oprócz aspektów typowo kulturowych i socjologicznych ważnej przyczyny mniejszej aktywności kobiet na rynku pracy można upatrywać w przepisach prawa, które regulują m.in. wiek nabywania uprawnień emerytalnych. Kobiety w wieku dającym uprawnienia do wcześniejszych emerytur nagminnie korzystają z tego przywileju, co znajduje swoje potwierdzenie w danych zawartych w tab. 5.

W roku 2006 w obliczu planowanych przez rząd zmian przepisów emerytalnych, ograniczających prawo do przechodzenia na wcześniejsze emerytury gwałtownie wzrosła liczba kobiet biernych zawodowo w wieku 55-59 lat. Można zatem

przypuszczać, że znaczna część tej subpopulacji zdecydowała się skorzystać z przysługujących im korzystniejszych praw emerytalnych i zrezygnowała z pracy, przechodząc na wcześniejsze emerytury. Stąd w tym przedziale wiekowym liczba aktywnych zawodowo kobiet jest blisko dwukrotnie niższa niż mężczyzn. Natomiast liczba biernych zawodowo kobiet była blisko dwukrotnie większa, niż biernych zawodowo mężczyzn.

Tabela 5. Aktywni i bierni zawodowo według płci i wieku według BAEL w Polsce w 2006 (dane w tys. osób)

Wiek	2006 rok			
	aktywni zawodowo		bierni zawodowo	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
15-17 lat	15	34	768	786
18-19 lat	77	107	466	463
20-24 lata	789	957	729	585
25-29 lat	1130	1401	368	117
30-34 lata	1085	1314	299	81
35-39 lat	968	1115	213	79
40-44 lata	995	1095	206	108
45-49 lat	1130	1212	325	208
50-54 lata	932	1089	609	356
55-59 lat	342	665	1015	554
60-64 lata	113	188	742	521
65 i więcej	104	132	3025	1773

Źródło: *Aktywność ekonomiczna ludności Polski w IV kwartale 2006 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2007, s. 75.

Biorąc to pod uwagę, można stwierdzić, że sytuacja kobiet na rynku pracy jest nadal zdecydowanie gorsza niż mężczyzn. Kobiety rzadziej pracują, częściej są bezrobotne i kiedy tylko mają możliwość prawną, przechodzą w stan dezaktywizacji zawodowej.

Pomimo korzystnych zmian zachodzących na rynku pracy w Polsce po wejściu do Unii Europejskiej w maju 2004 r., nadal bezrobocie kobiet stanowi jeden z głównych problemów ekonomicznych Polski.

Literatura

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski w IV kwartale 2006 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2007.
- Europe In Figure – Eurostat Yearbook 2006-2007*.
- Kołaczek B., *Zatrudnienie niepełnosprawnych w Polsce. Uwarunkowania i skutki*, IPiSS, Warszawa 2006.
- Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004.

Raport pt. „Diagnoza sytuacji kobiet na rynku pracy w Polsce. Kobieta pracująca”, ASM, Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o., Kutno 2006

THE SITUATION OF WOMEN IN THE EUROPEAN LABOUR MARKET – THE DIAGNOSIS OF STATUS

Summary

Unemployment is still a very big economic and social problem in the Polish economy. Women's situation in labour market in Poland and the European Union is similar. Women are more often unemployed than men. The unemployment rate for women in Poland between 2004 and 2006 was about several percent higher than for men. The problem of women's unemployment accompanies the transformations of the Polish economy.